

Diákok a zsinagógában

► Szeptember 9-én, a Holokauszt szlovákiai emléknapján a Selye János Gimnázium diákjai keresték fel a Menházat Králík Zsuzsanna tanárnő vezetésével. A Schnitzer Ármin Műkormúzeum megtekintése után vendégeink a Vészorszak áldozataira emlékeztek a zsinagógában, Pasternák Antal a közösség múltjáról mesélt. A nap második részében a temetőben jártak a gimnazisták, itt Novák Tamás szolt temetkezési szokásainkról.

Nagyünnepek Komáromban

A szokásokhoz híven az új esztendő köszöntése a zsinagógában kezdődött, ahol Paszternák Tamás programkoordinátor köszöntötte a régióból megjelenteket. Az ünnepi imádkozást Riszovannij Mihály vezette, a jeles napokról Balogh István tanítását hallgathattuk meg. A közös vacsorára a Wallenstein Zoltán teremben került sor, a Budapestről érkezett kóser ételek elnyerték a több mint ötven fő tetszését. Másnap az együtt tanulást követően a Menház udvarán szabadultunk meg bűneinktől a taslich szertartás keretében. A közösen eltöltött órákat mézes süteménnyel tettük edesebbé, követve a hagyományokat.

Az engesztelés napjának előestéjén ismét összegyűlünk a Menházban. Hamar sötétedik, a lámpák félhomályában várjuk, hogy mindenki megérkezzen. A tizedik férfi betoppánásánál felsóhajtunk, ismét minjénben imádkozhatunk. Riszovannij Mihály elfoglalja helyét az előimádkozói pulpitusnál, velünk van Balogh István tanár úr is. Mielőtt kezdetét venné a Kol Nidre, Weiss Alíz, a hitközség vezetőségi tagját köszöntjük kerek születésnapján. Mazel tov!

Felcsendülnek az ősi dallamok a fehérbe öltöztetett szakrális térben. Elmélyedünk az imák világában, bízva abban, hogy mindannyian az élet könyvébe pecsételtetünk be. Az együtt töltött órák után könnyű böjtöt kívánva köszönünk el egymástól.

Másnap, az imádkozás részeként meghallgatjuk az ünnepről szóló tanítást, a sofár megfűjését követően kaláccsal és pálinkával törjük meg a huszonötórás böjtöt, majd elfogyasztjuk Alízka születésnapj tortáját. ◀

Szerkesztői gondolatok

Ülök a komáromi zsinagógában, jobb oldalon, a „családi” padban. Az örökmécses pislakolását tanulmányozom, miközben igyekszem kizárni a külvilág zaját. Behunyom a szemem, próbálom megélni a pillanatot, törekszem erőt meríteni a hely különleges atmoszférájából. Hosszú évtizedeken át természetes dolog volt, hogy a Nagyünnepek kezdetén itt vagyunk együtt, barátok és ismerősök körében a zsinagógai új esztendő kezdetén. Elmerülök az emlékek, gondolatok sokaságában. A szemem kinyitva rá kell döbennem, nem, idén nem a Menházban vagyunk erev Rosh Hasanakor, a koronavírus csatázva, Budapesten töltjük e jeles napot. Hiányzik az ódon falak illata, a polcra levett imakönyvek simogatása, a hangulatos közösségi vacsora. Jó lenne a Wallenstein Zoltán teremben mézbe mártani a kerek kalácsot...

PASZTERNÁK ANDRÁS

Tíz nap múlva befut a vonatom a dél-komáromi állomásra, immár negatívan, gyalog indulok a túlpárra. Szeretek átsétálni az Erzsébet hídon, figyelni a Duna hullámainak hömpölygését, a hajókat, az elsuhanó autókat. Lassan lépkedem, van egy óráim odaémi a Yom Kippuri imára. Már alig várom, hogy ott üljek, s magamba szívjam mindazt, melyről az 5783-as év első óráiban a távolban ábrándoztam. Legyen hát az új év edesebb, mézesebb, kerekesebb, mint a kezdete volt! ◀

Gyászjelentés

Ismét fájó hír érkezett Svájcából, néhány héttel feleségét követve elhunyt **Hardy Ervin** életének 101. évében. Számos alkalommal kísért el párját, Katinkát Komáromba. A család gyászában osztozunk, emlékét megőrizzük! ◀

a Komáromi Zsidó Hitközség vezetősége,
a Hitközségi Híradó szerkesztői

Goldstein Sanyi:

Csend vagy zaj

Kívánom a csendet, nem bírom a zajt,
a négy fal csendje megőrjíti, ez is baj,
bekapcsolom a tv-t, ki bírja ezt hallani?
rossz hírek, baj, - ez már Zaj!

A négy fal között megőrjíti a csend,
nézem az ajtót, lesem a telefont,
várom a zajt.
Várom, hogy nyissák az ajtót, várom a csörgést,
nagyon, de nagyon késik a Zaj!

Elhúzzom a függönyt,
lesek az ablakon,
csendes lett e világ,
madár sincs, hogy legyen zaj.

Hát nyitom a hűtőt,
mert hiányzik a Zaj!

A természet túltesz rajtam,
gyorsan mennem kell,
lehúzzom a vizet,... működik!
Jaj, de jó ez a Zaj!

Kérjük a támogatását!

Kedves Olvasónk! Kérjük, lehetősége szerint támogassa a Komáromi Zsidó Hitközség programjait, a HH megjelenését, épületeink, temetőnk felújítását.

Belföldi átutalás Szlovákiából:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa

Nemzetközi átutalás külföldről:

Cím: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK0609000000000026384962 SWIFT: GIBASKBX

Bakunk címe: Slovenská sporiteľňa, Palatínova 33, 94501 Komárno

Hitközségi Híradó – a Komáromi Zsidó Hitközség lapja, alapítva 5756-ban (1996), **főszerkesztő:** Paszternák Tamás (tamas.paszternak@menhaz.sk), Paszternák András (andras.paszternak@menhaz.sk), **munkatársak:** Saláth Magda, Mgr. Piczek Ferenc, **tördelőszerkesztő:** Saláth Richárd, **olvasószerkesztő:** Paszternákné Kertész Zsuzsanna (Komárom), Katarína Potoková (Nitra), **nyomtatás:** Nec-arte Kft., Komárom, a **KZSH címe:** Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, **e-mail:** kile@menhaz.sk, tel.: 00421/35/7725-355. **Regisztrációs szám:** EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO:** 34073400. Alapítva 5756-ban. **Lapunk Önnek készült, kérjük ne dobja el!**

Faliújság rövid hírek

A Hitközségi Híradót, a Shalom klubot és a hitközség működését Georg Tomenendal (Ausztria) valamint anonimitásukat kérő adományozók támogatták. Köszönjük!

Közösségünk tagjai szép számban vettek részt október másodikán a Tiszi Pavi-
lon dísztermében a Komáromi Kamara-
zenekar és vendégei koncertjén, mely-
re Harmat Rudolf, a művészeti együttes
vezetője hívott meg bennünket. A mű-
sorban egy zenész kollégájával együtt a
Schindler-listája című film ismert dal-
lamait is előadták.

Folytatódnak a Menház felújításának
munkálatai. Az épület külső lábazatának
süttői márvány borítása készül. A projekt
a BGA Zrt. támogatásával valósul meg.

Nagy az érdeklődés Galo Vilmos A komá-
romi zsidóság rövid története című köny-
ve iránt. Számos megkeresést kaptunk
bel- és külföldről egyaránt. A kiadványt
ingyenesen juttatjuk el az igénylőknek.

Közösségünk egy ivókutát kapott ajándék-
ba a KOMVaK vállalatától, melyet a temető-
ben Kollár Zoltán vett át a támogatóktól.

Chanuka ünnepe az idén december 18-
án, vasárnap este kezdődik (ekkor van
az első gyertyagyújtás) az utolsó pe-
dig december 25-én. Gyertya igényei-
ket november 21-ig várjuk a menhaz@
menhaz.sk címen.

Támogatóink / naši sponzori:

„Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín“

Rosh Hasana 5783 – Balogh István tanár úr beszéde a komáromi zsinagógában – 1. rész

BALOGH ISTVÁN

Szeretettel és tisztelettel üdvözlöm a komáromi zsidó közösség tagjait és vendégeit az 5783. zsinagógai esztendő beköszöntésekor! A zsidó új év kezdetétől, ros hasánától az engesztelés napjáig, jom kippurig tartó időszakot héberül jámim noráimnak, a mi vidékünkön hagyományos kiejtéssel jomim najroimnak, azaz félelmetes napoknak nevezzük.

Valóban félelmetesek ezek a napok, hiszen ismét életünk egyik határkövéhez érkeztünk, amely létünk múlandóságát jelzi. A zsidó hagyomány szerint ekkor dől el, hogy a következő esztendőre az élet, avagy a halál könyvébe íratatunk be.

De honnan is ered ez a gyakran emlegetett kifejezés: félelmetes napok? A források szerint az „*askenáz szokások atyjának*” nevezett tudós Maharil rabbtól származtathatjuk. A rabbi neve egy rövidített névhasználat, amely azt jelzi, hogy a zsidó történelem kiemelkedő személyiségéről van szó. A Maharil rövidítés ugyanis Jákob ben Mose Mölin rabbira utal, aki a 14–15. század fordulóján, a legendás, ősi zsidó közösséggel rendelkező, Rajna-menti Mainzban élt és tevékenykedett. Széleskörű elismertséget jelzi, hogy hozzá fordultak tanácsért az egész korabeli askenáz zsidó világból. A kor, amelyben élt, nem kevés megpróbáltatást és szenvedést hozott az európai zsidó közösségek számára: ekkor történt az osztrák zsidóság tömeges legyilkolása, a huszita háborúk dülése, amelyek során csehországi, morvaországi, sziléziai és bajorországi zsidó közösségek sokaságát pusztították el. Az akkori tragédiák visszatükröződnek az általa írt halachikus válaszokban, amelyek a pusztítások nyomán árván, özvegyen maradtak helyzetével, az örökség, gyász kapcsán felmerülő kérdésekkel foglalkoznak. Pontosan ismerte tehát a kifejezés emberre nehezedő súlyát: jomim najroim – félelmetes napok.

Jelenünkben és az előttünk álló, szám-talan bizonytalanságot hozó időkre gondolva mi is úgy érezzük: valóban félelmetes napokat élünk meg. 2022 márciusában szimbolikus értékű hír járta be a világsajtót. Bombatalálat érte a kijevei Babij Jar holokauszt-emlékművét, amely annak a több, mint 33.000 kijevei zsidónak állít emléket, akiket 1941. szeptember 29-én és

30-án gyilkoltak meg a nácik és csatlósai. A szomszédságunkban zajló háború elől menekülők tömegei, a szenvedések képei napról napra elsorítják szívünket. A Tóra egyértelműen fogalmaz a kérdés kapcsán: „*Szeressétek az idegent, mert idegenek voltak Egyiptom országában*” (5Móz 10,19) Próbálunk tehát segíteni a magunk lehetőségei szerint, és közben súlyos történelmi tapasztalatok generációkon átörökölt emlékei élesednek ki bennünk. A háború miatt tömegesen alijáznak Izraelbe az ukrán – de az orosz zsidók is. Nekünk itt Magyarországon azzal kellett szembesülnünk, hogy a háború hatásai alól mi sem vonhatjuk ki magunkat: válság, energiaválság, a megélhetési nehézségek fokozódnak, a jomim najroim – a félelmetes napok a mindennapjaink részévé váltak. Tele vagyunk aggodalommal, kérdésekkel. Az élet és a kemény munkával megteremtett, kiszámíthatónak remélt életkeretek törékenységevel szembesülnünk napról napra. Mire képes az ember? – tesszük fel a kérdést az ember teremtésének 5783. évfordulóján.

A zsidó hagyomány szerint ugyanis a világ elul hónap 25. napján teremtett, ezért ros hasáná, a zsidó újév a teremtés hatodik napja, az a nap, amikor az Örökkévaló megteremtette az embert. Mózes első könyvében, a Brésitben a következő, egyszerűségéből fakadóan is megkapó szavakkal megfogalmazva olvashatjuk:

„*És mondta Isten: Alkossunk embert képmásunkra, hasonlatosságunk szerint...*”

A szöveg pedig a következőképp folytatódik: „*...hogy uralkodjék a tenger halán, az ég madarán és a barmon, meg az egész földön és minden csúszómászon, mely mozog a földön.*” (1Móz 1,26)

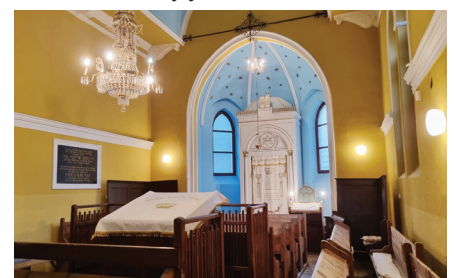
Az Édenkert tórai leírásában azt olvassuk: „*Mert alkotta az Örökkévaló Isten a földből a mező minden vadját és az ég minden madarát, elvitte az emberhez, hogy lássa, minek nevezi azt el, és bárminek nevezi el az ember az élőlényt, az legyen a neve.*” (1Móz 2,19)

Nevet adni, elnevezni valamit – ez-

zel a képességgel csak az ember rendelkezik világunkban. A nevet adó azonban nem csak hatalommal rendelkezik, hanem felelősséggel is. Látjuk a természet állapotán, bőrünkön érezzük az éghajlatváltozás nyomán, megéljük a mindennapjainkban szorongást keltő háborús hírek hatására, hogy milyen hatalmas erejű az a lehetőség, amelyet az ember kapott, és hogy mi történik akkor, ha visszaél ezzel.

Talán nem is meglepő számunkra, hogy az ember teremtését a zsidó hagyomány nem tekintette magától értetődőnek. Erről szól az a midrás, amelyet a Beresit Rábbá midrásgyűjteménye őrzött meg nekünk (Beresit Rábbá 8,5)

Rabbi Szimon mondta: Amikor a Szent, legyen áldott Ő, eldöntötte, hogy megalkotja az első embert, a szolgálattevő angyalok csoportokba és pártokba szerveződtek. Egyikük azt mondta: „*Teremtsd meg őt!*” Mások ekképp szoltak: „*Ne teremtsd meg őt!*” A Zsoltárok könyvében azt olvassuk: „*Szeretet és igazság találkoztak, törvényesség és béke csókolóztak*” (Zsolt, 85,11) A Szeretet így szolt: „*Teremtsd meg őt, mert szeretetteljes cselekedeteket fog gyakorolni*”, az Igazság azt mondta: „*Ne alkossd meg, mert tele van hazugsággal!*”, az Igazságszolgáltatás erre így felelt: „*Teremtsd meg őt, mert igazságosan fog cselekedni*”, végül a Béke ezt mondta: „*Ne hagyj őt létrejönni, mert tele van viszályal*”. Mit tett erre a Szent, legyen áldott Ő? Vette az Igazságot és a föld színére vetette, ahogy írva van: „*ledöntötte, a földre az igazságot*”. (Dán 8,12) A szolgálattevő angyalok azt mondták a Szentnek, legyen áldott Ő: „*Világ Alkotója, miért szégyenít meg igazságodat? Emeld fel az igazságot a földről!*” Ahogy írva van: „*az igazság a földből sarjad*”. (Zsolt 85,12). (...) Miközben a szolgálattevő angyalok vitakoztak egymással, az Örökkévaló megteremtette az első embert és azt mondta nekik: „*Miért vitakoztok? Az ember teremtése már befejeződött.*” ◀

Gyász: Elhunyt Ági néni (Jaffa Navon) Egy volt szarvasi táborozó és ifivezető búcsúja

A 2000-es évek elején járunk, pizza van vacsorára a szarvasi táborban. Hatalmas sor kígyózik a repetáért. A Negev, a legkisebbek korcsoportja, a hagyományoknak megfelelően, a konyha csapóajtájának közelében ül. Még el sem fogynak a szeletek az asztalról, Ági néni már ott áll mellettünk. „Hozzak még?” – kérdezi mosolyogva, fordul, és jön is a teli tálcával. Nekünk nem kell sorban állnunk, míg sokan azon izgulnak, jut-e még nekik, nálunk nem kell aggódní, folyamatos az utánpótlás.

Eltelik hat-hét év. Ági néni féle „szivacs” süti van uzsonnára, a korcsoport madrichjai (ifivezetői) mennek be a konyhára a finom falatokért. Távozóban utánuk kiált Ági néni: „Pasztinak, a korcsoportvezetőnek vittetek?”

Elmúlik vagy újabb öt-hat év, Izraelben vagyok posztdoktor. Izgatottan indulok el a Bar-Ilan Egyetemről, vendégségbe tartok Ági nénihez és Smuel bácsihoz. A térképem lesem, hol kell leszállnom a 161-es buszról Bnei Brakban. Becsengetek hozzájuk, s elindul az a rituálé, melyet két és fél éven át rendszeresen megismétlünk.

Smuel bácsival megvitátjuk a Duna tv híreit, nosztalgizunk egy kicsit a szarvasi nyarokról, majd következik a vacsora. Csupa tábori csemege tölti meg az asz-

talt. Hosszan beszélgetünk. Mikor indulnék, Ági néni elkezd csomagolni: egy kis gomba-levest, kakaós kalácsot, csokikrémet tesz a szatyorba. Gyermek és ifjúkorom alföldi ízei kísérek haza.

Három apró mozzanat, mely eszembe jut, amikor Ági nénire gondolok.

Egy nekrológban lehetne írni a romantikus szerelmükről, a Vészkorszakban átélte nehézségekről, a kalandos izraeli alijájukról, a szentföldi kemény, dolgoz munkanapokról, népes családjukról, unokákról, dédunokákról, a 2009-ben a MAZSIHISZ-től kapott Magyarországi Zsidókért-díjról..., de Ági néni és Smuel bácsi (2020 márciusában hunyt el), így együtt, sokunk számára a tiszteletbeli „nagyszülő” volt a szarvasi

Fotó: Salamon Sára

Lauder táborban. Megtettesítették a hagyományt a kóser konyhában, az Imateremben, akkor amikor odaléptek gyerekekhez és madrichokhoz, meséltek, kérdeztek, gondoskodtak mindannyiunkról.

Példaképek voltak számunkra, egy pillanattal, gesztussal formáltak bennünket. Köszönet mindezt, emléküket velünk él a mindennapokban! ◀

Paszternák András

egy volt szarvasi táborozó és ifivezető
(A visszaemlékezés a www.mazsihisz.hu oldalon jelent meg).

Vendégek a zsinagógában

Augusztusban a pápai csoporttal együtt tekintettük meg a komáromi zsidóság múltjának emlékeit azok az izraeli turisták, akik egy augusztusi vasárnap délelőtt keresték fel a Menházat. A csapat a zsidó látnivalókat bemutató térképünk segítségével jutottak el hozzánk.

A hónap végén a budapesti Nógrádi házaspár kereste fel hitközségünket, hogy megismerkedjenek múltunkkal és jele-

nünkkel. A látogatás négy napos komáromi nyaralásuk fontos eleme volt. Vendégeinket Paszternákék kalauzolták.

Rosh Hasana előtt a Szilárd család amerikai leszármazottai jártak a Menházban. A félünnepben **Delikát Tamás** Izraelben élő lánya, családjával együtt kereste fel hitközségünket, a nagyszülők nyomdokain járva. ◀

PZs

Spielman Erzsi 100 éves

Spielman Erzsi 1922. október 28-án született Komáromban, Steiner Imre és Ilona gyermekeként, Magda testvéreként. A Vészkorszak alatt Auschwitzba deportálták, ahol a tágabb családjából sokakat elpusztítottak, az áldozatok között volt édesanyja is. A városba visszatérve Spielman Misivel kötött házasságot, aki szintén a településen született. Az első fiuk megszületése után, 1949-ben kivándoroltak Izraelbe. A kezdetektől Ma'anit kibucban él. Két fia, egy lánya, tíz unokája, tizenkilenc dédunokája van. A jó gének, a szerencse, az akaraterő

járulhatott hozzá a szép kor megéléséhez. A mai napig sétál, úszik a medencében, olvas, keresztretjvényeket, sudokut fejt. Minden jót, egészséges éveket kívánunk neki! ◀

a család nevében, Avner

Tatai konferencia

AGoldberger Alapítvány szervezésében október 7-én került sor a „*Lelked legyen bekötve az élet kötésébe*” – *Megéledő sírfeliratok a tatai zsidó temetőben* című konferenciára, melyen közösségünket Pasternák Antal elnök és felesége képviselte. Kerti Katalin, az alapítvány kurátorának köszöntője után Komoróczy Géza Zsidó helytörténet, zsidó néptörténet című előadását hallhattuk. Ezt követően Simonyik Péter egy tatai kutatás tanulságairól beszélt. Balogh István a tatai zsidó temető XVIII. századi síremlékeiről szólt. A délelőtti szekciót Csáki Tamás A zsidó síremlékművészet felfedezése a XX. század elején című értekezése zárta.

Délután Mislovics Erzsébet a tatai temető sírfeliratainak jellemzőiről beszélt Goldberger Izidor öröksége nyomán. Bányai Viktória „*Csupa ékesség a király leánya bent*” – *Női sírfeliratok közlésmódjai a tatai zsidó temetőben* címmel adott elő. Kövesdi Mónika a nevezetes Fischer családról emlékezett. A konferenciát Dávidházi Péter zárta, dr. Weiner Dávid községi orvos sírfeliratának elemzésével.

Köszönjük, hogy részt vehettünk ezen a tanulságos szakmai fórumon! ◀

Zsidó élet és antiszemitizmus elleni küzdelem

Susán Eszterrel beszélgettünk – 2. rész

A 2000-es évektől aktív szereplője a budapesti zsidó életnek. Mennyire elégedett a jelenlegi helyzettel, ilyennek álmodták meg ezt bő két évtizede?

A magyar zsidó kulturális és közösségi élet rendkívül gazdag, sokszor elcsodálkozom ezen a sokszínűségen. Ettől függetlenül természetesen mindig van mit fejleszteni, változtatni. A zsidó vezetők számára az egyik legnagyobb feladat talán az, hogy a zsidó szervezetek, programok minél szélesebb kör igényeit ki tudják elégíteni, illetve olyan új – akár szimbolikus, elméleti, akár praktikus – irányvonalakat tűzzenek ki, amelyek mentén egy fenntartható, önreflektív, demokratikus közösséget – vagy inkább közösségek hálózatát – hozhatunk létre és működtethetünk.

Idén készült el doktori értekezése, mely az ellenállás és másként gondolkodás lehetőségét kutatja a Kádár korszakban zsidó szemszögből. Miként jött a témaválasztás?

A disszertáció pilot projektjének keretében életútinterjúkat készítettem első-, másod és harmadgenerációs magyar zsidó nőkkel, és feltűnt, hogy a szocialista időszak története ezekben az elbeszélésekben a többi időszakhoz képest nagyon homályos, megfoghatatlan, bizonyos értelemben elbeszélhetetlen volt. Kovács Éva szociológus egy tanulmányában úgy fogalmazta meg, a magyar társadalom „amnéziában” szenved a Kádár korszakot tekintve. Ugyanakkor ez az időszak mégis rendkívül meghatározónak tűnik a mai napig, mind kulturálisan, mind a politikai diskurzusban – egyrészt mert ezeket

a diskurzusokat különböző szereplők manipulálják, másrészt, mert annyira mély lenyomatot hagytak az emberek gondolkodásmódjában. Az ellenállás kérdése szintén olyan fontos téma, amely kevés figyelmet kap, hiszen mi magyarok inkább a történelem elszenvendőiként látjuk – láttatjuk magunkat, ez egy passzív áldozati szerepet erősít. Érdekelt, hogy mi történik, ha ezt megfordítom, és az ellenállás felől közelítek. Az ellenállást, James C. Scott politológus elmélete alapján egészen tág jelentésben értelmeztem, hiszen egy diktatúrában ez sokszor leginkább rejtett, kódolt formában és helyeken jöhet létre, de ettől még épp olyan fontos, mint a nyílt, közvetlen ellenállás. Ugyanakkor éppen ez volt a késő-Kádárkor egyik kihívása, hogy a disszidensek, másrészt gondolkodók, nonkonformisták mindig tudnak elmenni, és milyen módon lehet mégis a fennálló kikezdetetlen rendszer kereteit megkérdőjelezni.

Tanult és dolgozott Berlinben és New Yorkban. Összehetethető az ottani zsidó élet a hazával?

Természetesen! Ami közös bennük, hogy mindhárom város zsidó élete rendkívül sokféle. New York méretét és a zsidó közösség sokféleségét tekintve ugyanakkor egyértelműen a világon az első: több mint egymillió zsidó él New Yorkban – köztük a zsidó életformák, ideológiák – és ehhez tartozó közösségek – szinte mindegyike megvan a szekuláris, baloldali zsidóktól, a cionistákon át a hászid anticionistákig. Az amerikai kultúrának talán sokkal szervezesebb része

a szekuláris és a vallásos zsidóság is, nyíltabb a zsidóságról való diskurzus, és más az amerikai viszony a valláshoz általánosságban is. A magyar zsidóság sokkal szérelyebb erőforrásokkal rendelkezik, és bár vannak vallási közösségek, mégis inkább egy szekulárisabb, intellektuális, kulturális vonal az ami meghatározó. A zsidóságról való beszédmód – mint ahogyan a másságról (kisebbségekről) való beszédmód – pedig sokkal nehezekebb általánosságban, mint mondjuk New Yorkban. Berlinben 2003-2007 között éltem, azóta rengeteg dolog változott, a három közül én ott éreztem a legzártabbnak a zsidó közösséget, ugyanakkor ott is nagyon izgalmas, főleg kulturális projektek vannak, és igen jelentős a zsidó tudományok kutatása.

Dolgozik jelenleg olyan programon, rendezvényen, melyről szívesen beszélne olvasóinknak?

Két eseményünk is lesz még idén a „Vidék zsidóságának múltja, jelene, jövője” részeként: 2022. október 20-án Sátoraljaújhelyen az „Emlékezés Napja,” amelynek keretében elindul egy Zemplén megye zsidó emlékhelyeit összegyűjtő digitális térkép, ezt a tavaly elkészült sátoraljaújhelyi zsidó emlékhelyek digitális térkép <http://ujhelyizsidóság.hu/zsidó-emlekek-satoraljaújhelyben/> mintájára készítjük el.

Ezen kívül lesz egy emléktábla avatás, városi séta, és bemutatásra kerül a Zsidó Mád c. könyv is.

Ősszel Budapesten, az IKI-vel közösen is szervezünk egy eseményt, ahol a dunántúli régióban jelenleg aktív zsidó közösségi tagok, vezetők mutatják be munkájukat, történe-szek, kultúra- és társadalomkutatók közreműködésével az érdeklődők számára. ◀

PT-PA

Zsidó gyerek a Duna-partról

Szemelvények Herzog Itzhak kéziratából – 18. rész

Néhány szót szeretnék Alexander Nikulinnak szentelni. Az önzetlen, nemeslelkű keresztény, saját élet kockáztatásával ember tudni maradni a legnehezebb időkben is. Apámnak, később anyámnak és nekem is segített átvészelni és túlélni a Holokausztot. A háború után szüleim sokat tettek azért, hogy meghálálják mindazt, amit értünk tett. Miután átmenünk Csehszlovákiába, főleg a Pesten uralkodó áldatlan állapotok miatt, nem felejtettül el Sándort. Segítettünk neki átjönni, hogy új életet kezdhesen.

Izraelbe költözésünk után is kapcsolatban maradtunk. Időről időre pénzt, csomagot küldtünk neki. Ez segítség volt számára a kommunista uralom alatti nehéz megélhetési körülmények között. Anyám 1994. decemberében meghalt, 82 éves korában, mostoha apám, Feri bácsi 1995. júliusában követte őt 96 évesen. Jó egészségnak örvendett, de egy lábtörés komplikációkat okozott nála. Ekkor kezdtem foglalkozni azzal, hogy Sándor elismerésben részesüljön nemes cselekedeteiért. Morális kötelességemnek éreztem ezt apám és anyám helyett is, akik nem gondoltak erre. 1998-ban tanúvallomást tettem a Yad Vashemben, írásban és videó formájában is. Feri bácsi unokaöccse, Andi is alámasztotta az általam mondottakat, hiszen együtt dolgoztak Sándorral. Sándor 2003-ban hunyt el egy rövid betegség után. 1999-ben a Yad Vashem felkérte Sándort, hogy írja meg a történeteket. Fontosnak érzem, hogy ezek, a cseh nyelven íródott sorok az emlékirataimban is bekerüljenek. Sándor lányával, Ivonával 2016-ban találkoztam Hradec Královében, amikor öcsémmel odautaztam. Nagyon felemelő találkozás volt. A falon ott díszelgett az általam kezdeményezett elismerő okirat. Ma is kapcsolatban vagyunk.

„A Világ Igazai bizottság elnökének, Mordechai Paltielnek.

Salom! Megkaptam levelét, elnézést, hogy késve válaszolok. Eleinte úgy gondoltam, hogy egyszerű lesz elmondani mindazt, ami azokban a napokban történt. Később kiderült, több mint ötven év után, nem is olyan egyszerű beszélni a Budapesten 1944-45-ben történekről a korom miatt. Emlékezetem már nem annyira éles és tiszta. Amennyire lehet, igyekszem összefüggéseiben feleleveníteni a történeteket.

Először engedje meg, hogy bemutatkozzam:

A jeruzsálemi Yad Vashem (fotó: Wikipedia)

Alexander Nikulinnak hívnak. Családnevem bizonyítja orosz származásom. Apám hadifogoly volt az első világháborúban, nem tért vissza szülőhazájába, Magyarországon alapított családot. 1923-ban születtem Tápiószelén, Budapest közelében. Nyolc osztályt végeztem, majd ipariskolában tanultam bőrfeldolgozást. Koffereket, ridiküliöket készítettünk. Három évnyi tanulás után tettem szakvizsgát, oklevelet kaptam. Első munkahelyem egy nagy cég volt, amelyet Kohn Ferenc úr kezdeményezett egy keresztény társal, Merendiákkal. Ő volt szakember, tulajdonolta a céget, mivel zsidók ekkor már nem lehettek tulajdonosok, csak csendestársak. Merendiák kihasználta ezt a helyzetet, bár Kohn úr sok pénz fektetett be az üzletbe, a munka nagy része is rá hárult, az adminisztrációtól az árubeszerzésig, értékesítésig. Merendiák alig dolgozott, mégis a haszon felét kapta. A főmester egy Vogel nevű zsidó volt. A termékeket luxus üzletekben forgalmazták, főleg a Csángó család. Ők Kohn úr távoli rokonai voltak. Ennél a cégnél ismertem meg Kohn urat, a kezdetektől jó viszonyban voltunk. Megértettük egymást. Négyszemközt elmondta, hogy zsidó, aggódik a helyzet rosszabbodása miatt. Kifejtettem neki, mennyire ellenzem a rezsimet, szociáldemokrata vagyok, megígértem, szükség esetén segítem őt és a családját.

1943 vége felé, ha jól emlékszem, Merendiák kihasználta a zsidókkal szemben bevezetett új rendelkezéseket. Kisemmiszte befektetése nagyobb részéből Kohn urat, kiutasította a cégből. Kohn úr majdnem minden befektetését elvesztette, kénytelen volt otthagyni a céget. Sikertől neki egy kis vállalkozást indítania „Rekord” néven. Ennek a gazember Merendiák hajlandó volt megadni a védnökséget, ő lett a tulajdonos. A cég a Mozsár utca 14-ben volt, egy emeletes ház udvarán. Volt ott egy előszoba, raktárnak és irodá-

nak megfelelő helyiség, két műhelyszoba. Vogel meg Andi is csatlakoztak, nekik később be kellett vonulniuk. Öten-hatan dolgoztunk, volt egy varrónő is. Baráti viszony alakult ki a csapatban. A nyilasok könyörtelenül küzdöttek a zsidók ellen, sokszor megalázták, ütlegették őket, a rendőrség tétlenül szemlélte mindezt. A német megszállás után kezdődött a legnehezebb időszak a zsidók számára. Sárga csillagot kellett viselniük, el kellett hagyni később az otthonaikat, össze lettek zsúfolva a gettókban. A Szövetségesek folyamatos bombázása is nehezítette a helyzetet. Az idősebb embereknek tanácsolták, hogy menjenek vidékre. Szüleim szintén elhagyták a várost. Ez nekem előnyös volt, nem kellett senkinek se beszámolnom, mi történik velem. 1943 végén vonult be Andi, Vogel úr, mivel idősebb volt 44. márciusában követte. Én maradtam egyedül a varrónővel. Nem voltam magyar állampolgár, így nekem nem kellett bevonulnom. Kohn úrnál maradtam. Vogel bevonulása után megígértem, hogy mindent megteszek azért, hogy átéljék ezt a nehéz időszakot. Emberi kötelességemnek éreztem, hogy így cselekedjek, ezzel tiltakozásomat is kifejeztem a bűnöző rendszer ellen. A jószándékú házmesternétől megtudtuk, hogy az irodaraktár helyén fürdőszoba volt korábban. Padlózatában egy mélyített medence volt a fürdőkád. (Ezen a ponton Alexander leírja mindazt, amikről az előző fejezetekben szóltam.) Soha nem fogom elfelejteni Kohn úr feleségének telefonját, amelyben a detektív várható érkezését jelezte. Megnyomtam a csengőt, a többször begyakorolt elbújást most élesben kellett teljesíteni. Kohn bemászott négykézláb a medencébe, mire beértem a raktárba, már a fedlapot tette magára. ◀

(A részletet a szerző engedélyével közöljük.)

PASZTERNÁK
ANDRÁS

Kék-fehér hétköznapiak

120. fejezet: Pészahi szabadság

(2013. április 1. – folytatás)

Zsinagóga az ismert arcokkal, Széder-este a családi asztal körül. Ismét elmeséltük, s továbbadtuk a legfiatalabb generációnak az elmesélendő történetet tízcsapásostól, fáraóstól, ... Amaceszgombó-

cos leves után kiállítottam csak fel: "Hé, hol maradt a sós vízbe mártott főtt tojás?" Pár másodpercen belül már ott is lubickolt a tányéromban. Megannyi fogás, tradicionális étek, remek hangulat. Talán most éreztem először úgy, hogy a Széder-este nem valami hosszú, vontatott együttlét. Minden mintha pillanatok alatt lepergett volna.

Reggel a család férfi tagjai zsinagógába mentek, nem volt erőm velük tartani, kiültem a kertbe, s szokás szerint csak néztem ki a fejemből. Szükségem volt egy kis elmélyülésre, a dolgok átgondolására. Persze kis idő múlva feladatot kaptam, a kis unokákat kísértem el a gyülekezet házáig. Szóval teljesen nem lógtam el a liturgiai részeket.

Séta a tengerhez, családi ebéd, délután Orna és Yossi látogatása, s újra a Tel-Aviv felé zakatoló vonaton találtam magam. "Mit kezdjünk hát a munkamentes félünnepekkel?" – vált a kérdés egyre égetőbbé. "Hát el kéne ugrani Jeruzsálembe a jégkiállításra, Haifára a vasúti múzeumba és a holoni Egged-busztárlatra." – hangzott az egyértelmű válasz.

Reggelre elbizonytalanodtam: "Egy kis jég miatt felutazni a fővárosba?" – most voltam másfél hete. "Mi az már, hogy vonattal nem lehet a vasúti múzeumba utazni?!" – tettem le nagyon hamar az északi útról. "Miért nem lehet feltenni a buszmúzeum oldalára, hogy melyik tömegközlekedési járat repíti oda a kíváncsi látogatót?!" – töröltem a holoni programot is a naptárból.

„Basszus, azt mégsem írhatom majd e a Posztdok Naplóba, hogy öt-hat napig feküdtem macesz morzsák között Ramat Ganban! Szedd már össze magad Paszti-gyerek!” – ostoroztam magam töketlenkedésemet látva.

Botanikus szellem kert

Belevetettem magam az Internet világába. Halemajdi programot kerestem ezerrel. A Time Out Israel Facebook-oldalán a Tel-Avivi Egyetem Botanikus Kertjét ajánlották az utazóknak. "Na jó, hát legyen." – döntöttem végre, s a 63-as buszról 25 perc várakozás után át is szálltam a 45-ösre. A Diaszpóra Múzeum megállójáig utaztam, s először hiába kerestem a kertet a túloldalon. Az épülő természettudományi múzeum és a látogatók előtt zárt egyetemi állatkert között vezet egy kis utca egy nagy zöld vaskapuig. Nem láttam még olyan közintézményt Izraelben, amelynek a kapujában ne állt volna őr. Itt nem volt senki. Meglöktem hát a bejárati ajtót, látva, hogy nincs éppen beláncolva. Nagy nehezen kitárult a kapu. Az elhagyott őrbó-dé előtt egy poros plexidobozban heverték az angol, héber, arab és orosz füzetcskék, a kert történetét és térképét rejtve. Be kell valla-nom, szentföldi tartózkodásom során még talán sosem félttem eny-nyire – na jó a légiriadókat leszámítva. Végig azon tűnődtem, mi van, ha leüt valaki a kietlen parkban vagy rám dől egy hatalmas fa a kevés-bé gondozott erdős részeken. A szellemkertet egyetlen teknős őriz-te. Rajta kívül csak két eltévedt családdal és egy fiatal párral akadtam

össze a némán sorakozó kaktuszok és szebb napokat látott pálma-házak árnyékában. Nem tudom, a Time Out Israel közösségi portá-lon található oldalának szerkesztője mikor járt utoljára az egyetemi kampuszon vagy melyik archívumból húzta elő a feltöltött képet. Egy biztos, a kert nem tartozik a TOP10 turistalátványosság közé.

Ha már erre jártam, beugrottam a mesés szép egyetemi köz-pontba ebédelni, majd a 40-es busszal közelítettem meg Ramat Gan egyik fő bevásárlóutcáját a Bialikot.

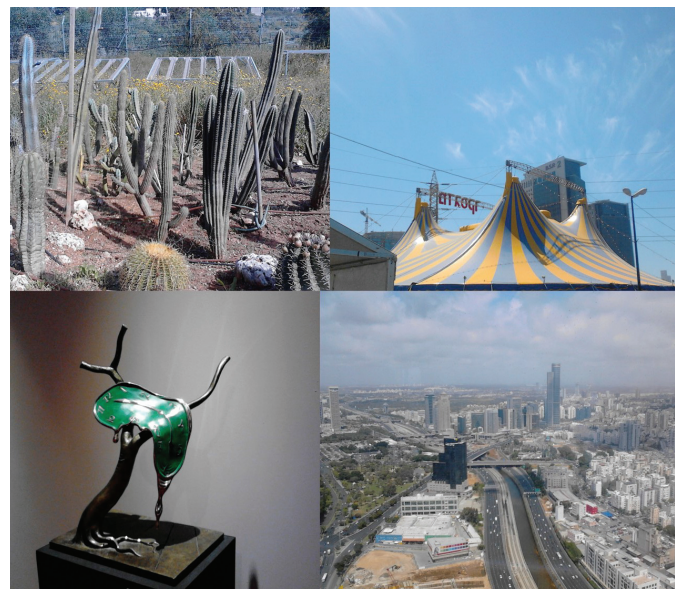
Circus Madagascar

Új napra virradtunk, s megint nem tudtam, merre induljak el. "Fő a határozottság!" – nyugtattam magam. "Döntsön a helyi buszvál-lalat. Ha a 63-as jön először a megállóba, irány Tel-Aviv, ha a 67-es nézzünk el az Ayalon kenyontra vagy a mellette lévő cirkuszba." – bíztam rá a programot a véletlenre. Jelentem a 67-es győzött.

A buszról leszállva a lábam automatikusan a cirkusz irányába vitt. A tavalyi Circus Americano után alacsonyabbra tettem az elvárásai-mat. Le kell szögezmem, ez az idei sátoros élmény sokkal jobb volt. A műsorból kimaradt minden ami gagyi, s a mongol, chilei, cseh ar-tisták varázslatos kétórás programot adtak kicsiknek és nagyoknak. Légtornászok, zsonglőrök, bohócok szórakoztatták a nagyjérdeműt. A gömbben motorozók vagy a magasban repkedők produkciói kö-zött bőven akadt olyan, amelyre a nagypapám ne mondta volna, hogy ilyet már gyermekként is látott a Kossuth téren Komáromban.

A cirkusz káprázatos világa után bevettem magam az Ayalon be-vásárlóközpont zsúfolt boltjai közé. Nem időztem sokat, s újra a bu-szokra bíztam magam. "Ha jön a 40-es, elugrom a Van Gogh kiállít-ásra; ha sokat kell várni, felszállok az első olyan buszra, amelynek ismerem a végállomását." – hangzott a kompromisszum. A 33-ason kötöttem ki, a tervek szerint a Reading fejállomáson száll-tam volna át a Ramat Ganig közlekedő 39-esre. Már majdnem futni kezdtem a járat felé, amikor egy kis hidat fedeztem fel zsúfolt tö-meggel. Nem hagyhattam ki. A tel-avivi kikötőben bolyongtam egy kicsit, majd ebéd, tengernézés, fotók a blognak. A kitérő után végül ott ültem a Givatayimon átszáguldó kék-fehér közlekedési eszkö-zön, s újra azon agyaltam, merre tovább. ◀

Folytatjuk.

DR. ORNA
MONDSCHAJN

Löwinger Mancsi szakácskönyvéből A modern és az őskori királyság

Rekordhosszan, több mint hetven évig uralkodott II. Erzsébet királynő. III. Károly követi őt a trónon. Sokakban felmerült, van-e értelme a monarchia folytatásának, eljött-e az idő a változásra? Spanyolországban, Hollandiában, Dániában, Svédországban is királyok, királynők vezetnek az országokat. Kedves Olvasóim, ugorjunk vissza néhány ezer évet, próbáljuk megérteni az akkori izraeli királyság problémáit. Gondoljuk végig, miért nem ez az államforma a mai Izraelben! A harminc éves angol mandátum idején, sokan megkedvelték a monarchiát.

Az ashkeloni tengerpart napjainkban
(a szerző felvétele)

A bibliai időkben, mielőtt Izrael fiai átlépték a Jordán folyót, figyelmeztették őket a király választásáról, annak fontosságáról, hogy ne hasonlítsanak a közelben lévő nem zsidó országokra. Királyt választani egy fontos micva, de vigyázni kell a következőkre: „Csak ne szerezzen magának sok lovat, és ne vigye vissza a népet Egyiptomba, hogy sok lovat szerezzen; mert az Örökkévaló azt mondta nektek: ne térjetelek többé vissza ezen az úton. (5Mózes 17:16.) Ne legyen sok felesége, hogy szíve el ne hajoljon, nagyon sok ezüstit és aranyat ne gyűjtsön. (5Mózes 17:17.) Ne emelkedjék szíve testvérei fölé és ne térjen el a parancsolattól se jobbra, se balra; hogy hosszú ideig uralkodhasson ő és fiai Izrael közepette. (5Mózes 17:20.)”

Az első király Saul volt (i.e. 1029 – 1004), akit Samuel bíró és proféta választott. Samuelnak nem tetszett a királyság intézménye, mert szerinte a királyság nem tudja megoldani a problémákat, amelyekkel a nép küzd, addig míg a nép nem javítja meg a saját viselkedését.

Saul és Sámuel között sok konfliktus volt, Saul nem teljesített parancsokat, és tragikusan fejezte be az életét. Ő és fiai elesetek a Gilboa-hegyi csatátéren a filiszteusok elleni harcban. Saul után rövid ideig a királyság két részre oszlott, Saul fia, Isbáál lett Izrael, az északi rész, királya (i.e. 1004 – 1002), és párhuzamosan, a déli részen Jehudá vezetője Dávid (i.e. 1004 – 965) lett. Ő tette Jeruzsálemet a vallási kultusz fővárosává. Harcolt a filiszteusok ellen, sok győzelme volt, de erkölcsi bűnei is akadtak. I'ten nem

bocsájtotta meg neki a nagy bűneit Batshévá és Uriás ellen.

Dávid után fia Salamon került a trónra (i.e. 965 – 928). Salamon építette a Szentélyt, az első Templomot Jeruzsálemben, híres volt a bölcsességéről, uralkodása alatt nagy építkezések indultak, a kereskedelem fejlődött. Sába királynője is meglátogatta őt, rengeteg ajándékot hozott, de kapott is Salamontól, akinek a bölcsességét megcsodálni jött. A sikerek mellett Salamonnak nagy bűnei voltak: 1000 felesége volt, közöttük sokan bálványokat imádtak, számukra ilyen templomokat építtetett. Sok lova volt, nagy vagyont halmozott fel, aranyat és ezüstit gyűjtött. Halála után országa szinte azonnal kettészakadt.

A királyság i. e. 557-ig tartott északon, ahol Hoséa volt az utolsó király. Júdeaiban Cidkijáhu zárta a sort (i.e. 435– 424). Összesen 45 király uralkodott a két területen.

Az első templom pusztulása után, valamint a babiloni fogságból visszatérve nem voltak többé királyok. A vallási vezetőség irányította a népet. A második Templom elpusztítása után megszűnt az „ős” Izrael. Ez a helyzet 1882-ig tartott, míg az első bevándorlók vissza nem tértek. 1948-ban megalkult a modern Izrael állama, amely parlamentáris demokrácia.

Visszatérve Erzsébet királynőre, azt olvastam róla, nem voltak különleges igényei az ételekkel kapcsolatban, nagyon szerette a halat. Az egyik híres angol étel a Wellington béiszin, próbáljuk ki ezúttal ennek lazac-variációját:

Hozzávalók: leveles tészta lap, 1 nagyobb vagy 2 közepes szelet lazac (kb. 1/2 kg), 4–5 evőkanál szójaszósz, 2 gerezd fokhagyma, 2 evőkanál olívaolaj, 1 kávéskanál mustár, só és bors ízlés szerint, 1 citrom leve, 1 tojás.

Elkészítés: Összekeverjük a szóját, a citromot, az olajat, a mustárt, a fokhagymát, a sót és a borsot. Ezzel bepácoljuk a halat, majd harminc percig pihentetjük. Közben a tészta lapot előkészítjük, a halszeleteket a közepére tesszük és belecsonagoljuk. A tészta tetejét megkenjük tojással, villával mintát nyomhatunk bele. Előremelegített sütőben (kb. 180 °C), 35–40 percig sütjük.

Jó étvágyat! ◀

Ebédidő

Váratlan meglepetés ért ma reggel. Mutatom, hogy kinek a nyomára bukkantam: „A kiváló orvos, a nemes szívű emberbarát” sokat tett azért, hogy 120 éve felépülhessen a város modern közkórháza. „Szerette is az új kórházat, – a szó szoros értelmében büszke volt rá, majdnem minden idejét ott töltötte s még súlyos beteg állapotában is mindennap eljárt oda. Szintén felkereste naponta a Komárom-vidéki Takarékpénztárt is, melynek egyik alapítója és kezdetől fogva oszlopos igazgatósági tagja volt.”

Dr. Bányai Lipót (1838 – 1906) ezek mellett a Komárom Megyei és Városi Orvosszövetség alelnökeként, a Komáromi Izraelita Hitközség elöljárójaként, valamint a Komárom Vármegyei és Városi Múzeum Egyesület igazgatósági tagjaként is tevékenykedett. Az Emberszeretet Közkórház első igazgatójának a neve – Dr. BÁNYAI – olvasható egykori lakóházának kapukeretén, a kapucsengő helye felett. Sajnos hiányos, de legalább megőrződött. Ne engedjük, hogy tovább romoljon az állapota! (Kapcsolódó fényképek a szlovák rész 3. oldalán.) ◀

(szcst)

István Balogh: Židovské sviatky – 1. časť

ISTVÁN BALOGH

Podľa slov žalmistu sa židovské sviatky odovzdávajú „z pokolenia na pokolenie“ a svojou jedinečnou atmosférou, melódiami, chuťami a farbami už sami osebe pomáhajú zachovávať komunity. Väčšina našich sviatkov sa viaže k najdôležitejším epizodám raných dejín judaizmu, zabezpečujúc tak v priebehu tisícročí pocit kontinuity a nadväznosti medzi hebrejskou Bibliou a súčasnými generáciami.

Podľa židovského kalendára luh sa píše rok 5782, ktorý sa tento rok končí

25. septembra 2022 občianskeho kalendára. Židovský rok, trvajúci od jesene do jesene, je rozdelený na týždne podľa šabatov (hebrejsky: šabat/šabos – názvy sviatkov uvádzame najprv podľa modernej hebrejskej výslovnosti a potom v tradičnej aškenázskej, používanej v našom regióne). Podľa židovského kalendára je šabat siedmym dňom v týždni, prvý sviatok spomínaný v Tóre, v piatich knihách Mojžišových, deň, ktorý nám pripomína koniec stvorenia sveta. Ako väčšinu našich sviatkov, aj šabat prežívame v komunite i v rodine. Sviatok začína v piatok večer vítaním šabatu v synagóge, keď spoločne spievame oslavnú báseň *Lehá dodi/Löhó dajdi*, ktorú zložil Slomo Hálevi Álkábec v 16. storočí, začínajúcu slovami: „Príď Milovaný, stretnúť sa s Nevestou, privítajme šabat!“ Po bohoslužbe v synagóge tradične nasleduje rodinná večera, na stole svietia dve sviečky, ktoré zapaluje matka, večera začína konzumáciou vína a pleteného koláča barches, ktoré hlava rodiny požehná. Vo sviatok soboty je zakázané pracovať, oddychujeme a prežívame sviatok. Predpoludním v synagóge čítajú danú týždennú časť Tóry. Ako plyní rok, prečítame celý zvitok od stvorenia sveta až po Mojžišovu smrť. Po texte Tóry nasleduje text z prorockých kníh, ktorý sa spája s úryvkom z Tóry a ktorý sa nazýva *haftara*. Sviatok končí západom slnka, keď sa na oblohe objavia prvé tri hviezdy.

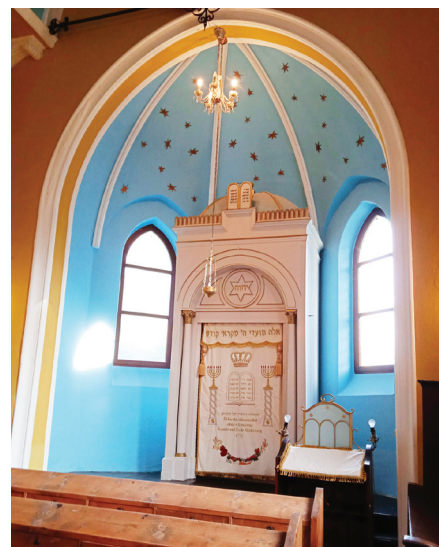
Kolobeh sviatkov otvára prvý mesiac v roku, tišri, ktorý je mimoriadne bohatý na sviatky. Prvý a druhý deň v mesiaci patrí sviatku židovského Nového roka (Roš Hašana/Raiš Hašona) – je to dvojdnový sviatok tak mimo hraníc Svätej zeme, ako aj v Izraeli. Začiatok našich rokov počítame počnúc dňom, keď si pripomínáme stvorenie človeka. Židovský nový rok, ktorý sa zameriava na modlitbu, na pokánie a na dobročinnosť,

sa veľmi líši od typicky radostnej a slobodnej atmosféry civilného nového roka. Je to čas, keď žiadame o odpustenie našich hriechov, ktorých sme sa počas roka dopustili, a to tak od svojich blížnych, ako aj od Večného Pána. Výzdoba synagógy, špeciálna liturgia, jedlo na stole, to všetko súvisí s novoročnými myšlienkami: závesy v modlitebni vymeníme za biele, na slávnostnom stole je okrúhly koláč, ktorý namáčame do medu v nádeji, že prežijeme celý a sladký rok. Charakteristickým nástrojom tohto obdobia je šofar, baraní roh, ktorý poznáme z príbehu o Abrahámovi a Izákovi. Jeho uchvacujúci zvuk nám pripomína čas vyrovnávania sa so sebou samým. Deň pokánia (Jom kipur/Yaym kippur), ktorý pripadá na desiaty deň po Novom roku, je vyvrcholením a záverečným dňom obdobia pokánia. Iný názov tohto dňa je sobota sobôt, čo vyjadruje jeho osobitný význam medzi našimi sviatkami. Väčšinu dňa trávim v synagóge, pričom 25 hodín sa úplne postíme a zdržiavame sa práce, až kým sa na konci dňa nezavrú „nebeské brány“. Podľa tradície sa vtedy rozhodne, kto bude na nasledujúci rok zapísaný do knihy života a kto do knihy smrti. Po období zahĺbenia sa a sebareflexie o to viac rozveselí dušu sviatok stánkov (Sukot/Sukay), keď si na pamiatku obdobia putovania po púšti opísaného v Tóre staviame skutočné stany – zvyčajne na nádvori synagógy, ale v Izraeli si rodiny často postavajú stany vo svojich dvoroch alebo balkónoch, kde spoločne stolujeme. Sviatok stánkov spolu so sviatkom Exodu a sviatkom odovzdania Tóry tvoria tri pútnické sviatky. V období Chrámu počas týchto sviatkov putoval židovský národ do Jeruzalema, aby predstavil novú úrodu, ktorú symbolizovala sukotská kytica, lulav, zo štyroch rôznych rastlín. Posledným zo série sviatkov spojených s mesiacom Tišri je sviatok radosti z Tóry (Simhat Tóra/Simhachas Tayro), keď sa končí čítanie 54 týždenných častí Tóry a – vyjadrujúc večný kolobeh – začína čítanie prvej časti. Je to jeden z najradostnejších dní v sy-

nagógach, keď členovia komunity spievajúcnosia Tóru, sprievodu sa zúčastňujú aj deti, ktoré odmeňujú pri tejto príležitosti štedrou dávkou sladkostí.

V zime, počnúc 25. dňa mesiaca kislev, slávime osem dní Chanuky, sviatku zasvätenia, keď Makabejci, ktorí viedli židovský národ, povstali a porazili utláčajúcich sýrskych Grékov. Nasledovalo očistenie a opätovné vysvätenie Svätého chrámu v Jeruzaleme, v ktorom plameň oleja, ktorý stačil na jeden deň, svietil osem dní. Na pamiatku tohto zázraku za sprievodu požehnania a piesní zapalujeme v našich komunitách a doma sviečky na svietniku nazývanom chanukija, každý deň o jednu viac. Typickým pokrmom tejto radostnej oslavy je šiška vyprážaná v oleji, ktorá symbolizuje zázrak oleja. Purim, sviatok žrebov na začiatku jari tiež pripomína víťazstvo. Príbeh o zázračnej záchrane Židov zo Súz okolo roku 450 pred n. l. je opísaný v Knihe Ester, z ktorej počas sviatku čítajú z tradičného zvitku v synagóge a meno zloducha Hamana potláčame rapkáčom, hlučkom a dupotáním. Synagógy naplnia deti a dospelí oblečení v kostýmoch. Purim je určite náš najveselší sviatok, ktorého charakteristickými jedlami sú obľúbené flódni a Hamanove uši. Dôležitým posolstvom aj počas veselí je to, že by sme mali svojimi darmi pomáhať na to odkázaným. Sviatok Purim má aj duchovný význam pre židovské komunity, ktoré za posledných dvetisíc rokov mnohokrát trpeli prenasledovaním; oznamuje, že súdržnosťou a s pomocou Večného Pána máme šancu na záchranu. ◀

(Pôvodný článok vyšiel v *Kalvinistickom obzore*, uverejňujeme s ich súhlasom.)

Smútok: odišla teta Ági (Jaffa Navon)

Rozlúčka bývalého mládežníckeho vedúceho tábora v Sarvaši

Píšu sa prvé roky 21. storočia, v sarvašskom tábore máme na večeru pizzu. Na dupľu čaká dlhoočasný rad. Negev, najmladšia skupina, sedí tradične blízko kuchynských dverí. Kúsky zo stola sme ešte ani nedojedli a teta Ági už stojí pri nás. „Prinesiem ešte?“ – pýta sa s úsmevom, otočí sa a vracia sa s plným podnosom. Nemusíme čakať v rade, zatiaľ čo sa mnohí boja, či sa im ešte ujde, my sa obávať nemusíme, u nás je prísun sústavný.

Uplynulo šesť alebo sedem rokov. Ako olovrant podávajú „špongiový“ koláč tety Ági a do kuchyne po chutné občerstvenie idú madrichovia (mládežnícki vedúci) jednotlivých skupín. Teta Ági za nimi volá: „Vzali ste pre mládežníckeho vedúceho Pasztiho?“

O ďalších päť-šesť rokov som postdoktorandom v Izraeli. Vzrušený odchádzam z Univerzity v Bar-Ilane, idem navštíviť tetu Ági a strýka Šmuela. Hľadím do mapy, kde mám v Bnei Brak vystúpiť z autobusu číslo 161. Zazvoním a začne sa rituál, ktorý potom pravidelne opakujeme dva a pol roka.

So strýkom Šmuelom predebatojeme

správy z Duna TV, trochu si zaspomíname na letá v Sarvaši a potom nasleduje večera. Stôl je plný táborových pochúťok. Dlhá sa rozprávame. Keď sa chystám na odchod, teta Ági začne baliť: do tašky vkladá trošku hribovej polievky, kakaový koláč a čokoládový krém. Domov ma sprevádzajú chute krajiny môjho detstva a mladosti.

Tri momentky, ktoré sa mi vybavajú, keď si spomeniem na tetu Ági.

V nekrológu by som mohol písať o ich romantickej láske, o útrapách, ktoré prežili počas holokaustu, o ich dobrodružnej alijsi do Izraela, o tvrdej každodennej práci vo

Svätej zemi, o ich veľkej rodine, vnúčatách, pravnúčatách, o cene Pre maďarských Židov udelennej MAZSIHISZ-om v roku 2009..., ale teta Ági a strýko Šmuel (zomrel v marci 2020) boli takto spoločne čestnými „starými rodičmi“ mnohých z nás v tábore Lauder v Sarvaši. Stelesňovali tradíciu v kóšer kuchyni, v Modlitebni a aj vtedy, keď pristupovali k nám, deťom a madrichom a rozprávali nám príbehy, kladli otázky a starali sa o nás všetkých.

Boli pre nás vzorom, formovali nás jedným pohľadom či gestom. Za to všetko im patrí naša vďaka, ich pamiatka v nás žije každým dňom! ◀

András Paszternák

bývalý mládežnícky vedúci tábora

(Spomienka bola uverejnená na stránke www.mazsihisz.hu).

Konferencia v Tate

Goldbergerova nadácia zorganizovala dňa 7. októbra v Tate konferenciu s názvom „Tvoja duša by mala byť zviazaná putom života“ – Oživajúce epitafy tatianskeho židovského cintorína, na ktorej našu komunitu zastupoval predseda Anton Pasternák s manželkou. Po úvítacom príhovore kurátorky nadácie Katalin Kerti sme si vypočuli prednášku Gézu Komoróczyho pod názvom Židovská miestna história, židovská ľudová história. Následne Péter Simonyik hovoril o skúsenostiach z výskumu v Tate. István Balogh prednášal o náhroboch z 18. storočia na židovskom cintoríne v Tate. Predpoludňajšiu sekciu uzavrel príspevok Tamása Csákiho Objavenie ži-

dovského pohrebného umenia na začiatku 20. storočia.

Popoludní Erzsébet Mislovics hovorila o charakteristických epitafoch tatianskeho cintorína podľa odkazu Izidora Goldbergera. Prednáška Viktórie Bányaí niesla názov Spôsoby uvádzania informácií na ženských epitafoch na židovskom cintoríne v Tate. Mónika Kövesdi spomínala na významnú rodinu Fischerovcov. Poslednou prednáškou konferencie bol príspevok Pétera Dávidháziho, v rámci ktorého analyzoval epitaf miestneho lekára Dr. Dávida Weinera.

Ďakujeme za pozvanie na toto poučné odborné fórum! ◀

PZs

Obedňajšia prestávka

Dnes ráno som zažila nečakané prekvapenie. Ukážem vám, na koho som nadabla: „Vynikajúci lekár, filantrop so šlachetným srdcom“ sa pred 120 rokmi významne zaslúžil o vybudovanie modernej verejnej nemocnice mesta. Miloval novú nemocnicu – bol na ňu doslova hrdý, trávil v nej takmer všetok svoj čas a chodil tam každý deň aj vtedy, keď bol vážne chorý. Taktiež denne chodil do Komárňanskej sporiteľne – bol jedným z jej zakladateľov a od začiatku aj členom predstavenstva.“

Dr. Lipót Bányaí (1838 – 1906) bol okrem toho podpredsedom Spolku lekárov Komárňanskej župy a mesta Komárno, prednostom Židovskej náboženskej obce v Komárne a členom predstavenstva Komárňanskeho župného a mestského múzejného spolku

Meno prvého riaditeľa Verejnej nemocnice filantropia – Dr. BÁNYAI – sa nachádza na zárubni jeho bývalého bydliska, nad zvončekom. Nápis je, žiaľ, neúplný, ale aspoň zachovalý. Nedovoľme, aby sa jeho stav ďalej zhoršoval! ◀

(szcst)

Smútočné oznámenie

O päť sme dostali smutné správy zo Švajčiarska, o niekoľko týždňov po smrti svojej manželky zomrel vo veku 101 rokov **Ervin Hardy**. Často sprevádzal svoju manželku Katinku do Komárna. Zdieľame smútok rodiny, jeho pamiatku si zachováme! ◀

vedenie Židovskej náboženskej obce v Komárne,
redaktori Spravodajcu

Mazel tov!

Erži Spielman sa dožíva 100 rokov

Erži Spielman sa narodila 28. októbra 1922 v Komárne do rodiny Imreho Steinera a Ilony Steinerovej, ako mladšia sestra Magdy. Počas holokaustu bola deportovaná do Osvienčimu, kde bolo vyhladených mnoho členov jej rodiny, medzi obeťami bola aj jej matka. Po návrate do mesta sa vydala za Miša Spielmana, ktorý bol taktiež rodákom tohto mesta. Po narodení ich prvého syna vykonali v roku 1949 aliju do Izraela. Od začiatku žila v kibuci Ma'anit. Má dvoch synov, jednu dcéru, desať vnúčat a devätnásť pravnúčat. Dobré gény, šťastie a pevná vôľa prispeli k tomu, že sa dožíva krásneho jubilea. Dodnes chodí na prechádzky, pláva v bazéne, číta, lúšti krížovky a sudoku. Prajeme jej všetko najlepšie a veľa zdravia do ďalších rokov! ◀

v mene rodiny Avner

V mene vedenia a členov Židovskej náboženskej obce v Komárne a redakcie Spravodajcu sa pripájame k príbuzným a želáme oslávenkyni všetko najlepšie k narodeninám. Bis 120!

Možnosť objednania sviečok na sviatok Chanuka

Tohotočné oslavy Chanuky sa začínajú v nedeľu **18. decembra** večer (zapálenie prvej sviečky) a končia sa 25. decembra. Žiadosti o sviečky môžete posilať do 21. novembra na adresu menhaz@menhaz.sk. O pripravovanom podujatí našej obce pri príležitosti sviatku Chanuka sa dočítate v novembrovom čísle. ◀

Žiadame Vašu podporu

Vážení čitatelia! Prosíme Vás, aby ste podľa Vašich možností podporovali programy ŽNO v Komárne, ako aj vydávanie Spravodaja, údržbu budov a obnovu cintorína.

Poukázanie peňazí z územia SR:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa

Poukázanie peňazí zo zahraničia:

Adresa: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK060900000000026384962 SWIFT: GIBASKBX

Adresa banky: Slovenská sporiteľňa, Palatínova 33, 94501 Komárno

Nástenka krátke správy

Vydávanie Spravodajcu, klub Šalom a činnosť obce finančne podporil Georg Tomenendal (Rakúsko) a anonymní darcovia. Ďakujeme!

Mnohí členovia našej obce sa dňa 2. októbra zúčastnili na koncerte Komárňanského komorného orchestra a jeho hostí vo veľkej sále Dôstojníckeho pavilónu. Prijali sme pozvanie vedúceho hudobného tela Rudolfa Harmata. V rámci večera so svojím kolegom hudobníkom interpretovali známe melódie z filmu Schindlerov zoznam.

Pokračuje rekonštrukcia Chudobinca. Aktuálne sa pracuje na obklade vonkajšej podmurvky mramorom zo Süttő. Projekt realizujeme s finančnou podporou BGA Zrt.

O knižku Viliama Gala Krátka história komárňanského židovstva je veľký záujem. Vyhľadávajú ju mnohí z domova i zo zahraničia. Publikáciu doručíme každému bezodplatne.

Naša obec dostala od KOMVaK-u do daru vodovodný stĺpik s kohútikom, ktorý na cintoríne od kompetentných prevzal Zoltán Kollár.

Spravodaj – mesačník ŽNO v Komárne, založený v roku 5756. (1996), **šéfredaktor**: Tamás Paszternák (tamas.paszternak@menhaz.sk), András Paszternák (andras.paszternak@menhaz.sk), **spolupracovníci**: Magda Saláth, Mgr. Ferenc Piczek, **grafická úprava**: Richard Saláth, **jazyková korektúra**: Zsuzsanna Paszternákné Kertész (Komárno), Katarína Potoková (Nitra), **tlač**: Nec-arte Kft., Komárno, **adresa ŽNO**: Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, **e-mail**: kile@menhaz.sk, **tel./fax**: 00421/35/7725-355. **Registračné číslo**: EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO**: 34073400. **Periodikum je nepredajné**.

Smútočná správa

► S hlbokým zármutkom sa lúčime s tetou Ági, ktorá si v roku 2008 spolu so svojím manželom prevzala v komárňanskej synagóge cenu Kehila. Ďakujeme im za mnohé pripomienky, ktoré sme od nich dostali v súvislosti so Spravodajcom, ktorý sme im posielali posledné desaťročia do Izraela. Spomienku na ich návštevy v Komárne si zachováme! Vedenie ŽNO v Komárne, redaktori Spravodajcu (Foto: Sára Salamon – strana 3.)

Vysoké sviatky v Komárne

Ako je zvykom, nový rok 5783 sme privítali v synagóge, kde programový koordinátor **Tamás Paszternák** privítal hostí z celého regiónu. Slávnostnú modlitbu viedol **Mihály Riszovannij** a **István Balogh** prednášal o týchto významných dňoch. Spoločná večera sa konala v sále Zoltána Wallensteina a na kóšer jedlách z Budapešti si pochutnalo viac ako päťdesiat ľudí.

Na druhý deň po spoločnom učení sme boli na nádvorí Chudobinca oslobodení od hriechov pri obrade tašlich. Spoločne strávené hodiny sme si podľa tradície osladili medovým koláčom.

V predvečer Dňa zmierenia sa opäť stretávame v Chudobinci. Skoro sa stmieva a my v šere svetla lampášov čakáme, kým všetci dorazia. Pri vstupe desiateho muža si vydýchame, že sa opäť môžeme modliť v minjane. Mihály Riszovannij zaujme miesto pri čítacom pulte, medzi nami je aj pán učiteľ István Balogh. Pred začiatkom Kol Nidré gratulujeme **Alici Weissovej**, členke vedenia obce, pri príležitosti jej okrúhlych narodenín. Mazel tov!

V bielo odetom priestore synagógy znejú pradávané melódie. Ponoríme sa do sveta modlitieb dúfajúc, že budeme všetci zapísaní do knihy života. Po hodinách strávených spolu sa lúčime a želáme si navzájom ľahký pôst.

Na druhý deň si v rámci modlitieb vypočujeme učenie o sviatku, po zatrúbení na šofare ukončíme dvadsaťpäťhodinový pôst koláčom a pálenkou a potom si pochutíme na Alízkinkej narodeninovej torte. ◀

Myšlienky redaktora

Sedím v komárňanskej synagóge, vpravo, v „rodinnej“ lavici. Sledujem mihotanie sa večného svetla a snažím sa vyľúčiť okolité zvuky. Zatváram oči, chcem precítiť tento okamih a

ANDRÁS PASZTERNÁK

načerpať silu zo zvláštnej atmosféry tohto miesta. Mnoho desaťročí bolo samozrejmosťou, že na začiatku Veľkých sviatkov sme tu boli spolu s priateľmi a známymi, na začiatku nového židovského roka. Vnámam sa do množstva spomienok a myšlienok. Keď otvorím oči, musím si uvedomiť: nie, tento rok nie sme na Roš hašana v Menháze (Chudobinci), bojujeme s koronavírusom, tento výnimočný deň trávim v Budapešti. Chýba mi vôňa starobylých múrov, dotyk modlitebných knížiek z police, príjemná spoločná večera. Bolo by dobré namočiť kúsok okrúhlej chaly do medu v sále Zoltána Wallensteina...

O desať dní neskôr vchádza môj vlak na stanicu v Komárome a ja sa – už ako negatívny – vydávam na druhú stranu. Rád sa prechádzam po Alžbetinom moste, hľadím do vĺn Dunaja, sledujem plaviace sa lode, prechádzajúce autá. Kráčam pomaly, mám ešte hodinu, aby som dorazil na modlitbu otvárajúcu Jom Kipur. Už sa neviem dočkať, ako si tam sadnem a budem vstrebávať atmosféru, o ktorej som v prvých hodinách roku 5783 v dialke len sníval. Nech je nový rok sladší, medovejší a úplnejší, ako bol jeho začiatok! ◀

